

3. Хомин П. Я., Журавель Г. П. Звітність підприємств: навч. посібник. Київ: ВД «Професіонал», 2006. 656 с.

КЛАСИФІКАЦІЯ БАНКІВСЬКИХ ДЕПОЗИТІВ ДЛЯ ПОТРЕБ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ

Петраковська Олена Володимирівна,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та оподаткування;*

Бриль Анна Миколаївна,

*магістрант, кафедра обліку та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

Одним із важливих завдань банківської системи є раціональний розподіл фінансових ресурсів шляхом акумулювання тимчасово вільних грошових коштів фізичних і юридичних осіб та спрямування їх у кредитні та інвестиційні проекти. Забезпечення банківської діяльності необхідними обсягами депозитних коштів є одним із пріоритетних напрямів. Саме тому існує гостра необхідність у подальшому дослідженні класифікації банківських депозитів.

Мета дослідження – на основі критичного аналізу літературних джерел, законодавчої та нормативно-правової бази розкрити підходи до класифікаційних ознак та видів депозитів.

Дослідженням сутності та класифікації депозитів банків займалися такі провідні вчені-економісти, як: В. Бобиль, М. Корніленко [2], В. Варцаба, К. Машіко [3], І. Діденко [4], С. Кузнецова, Т. Болгар, З. Пестовська [6], Н. Литвин [8], С. Прасолова, О. Вовченко [11], О. Прокопенко, В. Ільчук [12] та ін. Аналіз наукових досліджень цих та інших авторів виявив неоднозначність підходів до класифікації депозитів.

Найважливішою передумовою раціональної організації обліку, аналізу та аудиту депозитів банку є економічно обґрунтована їх класифікація. В сучасній економічній літературі наводиться доволі багато спроб класифікації банківських депозитів, що відрізняються між собою за обсягом інформації, яка надається, ступенем укрупненості та деталізації (табл. 1, за даними [1; 4; 6; 7; 8; 11]). У деяких літературних джерелах є розходження або протиріччя щодо класифікації депозитів за тією чи іншою ознакою. Види депозитних рахунків, які використовуються у практиці сучасних банків, є дуже різноманітними, а в результаті появи нових банківських продуктів їх кількість протягом останніх років зростає. На підставі аналізу табл. 1 встановлено, що в економічній літературі немає єдиної думки щодо кількості класифікаційних ознак банківських депозитів. Найбільшу кількість таких ознак запропонувала Н. Литвин [8].

Розглянемо які види депозитів розрізняють в законодавчій та нормативно-правовій базі за строком використання, способом юридичного оформлення зобов'язань, за видами валютних цінностей, внесених на депозит та категоріями вкладників.

Огляд підходів науковців до класифікаційних ознак та видів депозитів

№ з/п	Автор, джерело	Класифікаційна ознака	Вид депозиту
1	2	3	4
1	В. Лачкова, [7]	–	Основні (стержневі) депозити, летючі депозити
		Строк користування	Строкові депозити, поточні депозити
2	І. Діденко, [4]	Строк використання	Депозити до запитання, строкові депозити, ощадні депозити
		Характер вкладника (депонента)	Депозити фізичних осіб, депозити юридичних осіб, міжбанківські депозити
		Характер оформлення і розпорядження	Іменні, анонімні / на пред'явника, заковані / захищені
		Спосіб нарахування відсотків	За допомогою простих відсотків, за допомогою складних відсотків
		Спосіб вилучення депозитів	Без попереднього сповіщення фінансової установи (ФУ) про вилучення депозиту, із попереднім сповіщенням ФУ про вилучення депозиту, з накладеними обмеженнями на вилучення депозиту з боку ФУ
3	Н. Литвин, [8]	Економічна сутність	Депозити залучені та депозити розміщені
		Строк використання коштів	Вклади (депозити) на вимогу та строкові вклади (депозити)
		Категорії вкладників	Депозити банків, депозити небанківських фінансових установ, депозити суб'єктів господарювання, депозити фізичних осіб
		За видами валютних цінностей, внесених на депозит	Депозити в національній валюті, депозити в іноземній валюті, депозити в банківських металах
		За формою грошового обігу	Депозити, що внесені готівкою та безготівкові депозити
		За способом юридичного оформлення зобов'язань	Депозити, що оформляються договором банківського рахунку, депозити, що оформляються договором банківського вкладу (депозиту) з видачею ощадної книжки, депозити, що оформляються договором банківського вкладу (депозиту) з видачею ощадного (депозитного) сертифіката, депозити, що оформляються договором банківського рахунку або вкладу (депозиту) з видачею платіжної картки
		За видами виплачуваних відсотків	Депозити з фіксованою ставкою та депозити з плаваючою ставкою
		Залежно від умов виплати відсотків	Депозити, за якими відсотки виплачуються: авансом, періодично та в кінці терміну
		За критерієм платності	Дешеві депозити, до яких належать депозити на вимогу та дорогі – строкові депозити
		За умовами вкладання та вилучення коштів	Без можливості поповнення та часткового зняття коштів, з можливістю поповнення, з можливістю поповнення та часткового зняття коштів

1	2	3	4
		Залежно від цільового призначення	Гарантійні та дохідні депозити
4	Л. Катан, Н. Демчук, В. Бабенко-Левада, Т. Журавльова, [1]	За депонентами	Депозити державних установ, юридичних осіб, фізичних осіб
		За термінами залучення	Строкові: короткострокові, довгострокові; на вимогу
		За економічним значенням	Пасивні - кошти, залучені банком; активні – розміщені на депозити в інших банках (міжбанківський рівень)
5	С. Прасолова, О. Вовченко, [11]	За категоріями депонентів	Депозити суб'єктів господарської діяльності, депозити фізичних осіб, депозити банків
		За способом оформлення	Іменні депозити, депозити на пред'явника
		За строками використання	Депозити до запитання, депозити на визначений термін (строкові), ощадні вклади
6	С. Кузнецова, Т. Болгар, З. Пестовська, [6]	За категоріями вкладників	Депозити суб'єктів господарської діяльності, депозити фізичних осіб, депозити банків
		За строками використання коштів	Депозити до запитання, строкові депозити

За законодавством України, за строком використання розрізняють два види вкладів (депозитів): вклад на вимогу та строковий вклад. Так, відповідно до ст. 1060 Цивільного кодексу України, договір банківського вкладу укладається на умовах видачі вкладу на першу вимогу (вклад на вимогу) або на умовах повернення вкладу зі спливом встановленого договором строку (строковий вклад) [13]. В Положенні про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами також розрізняють види вкладів (депозитів) за строком використання, а саме:

– вклади (депозити) на вимогу (грошові кошти або банківські метали, що розміщені вкладниками в банках на умовах видачі вкладу (депозиту) на першу вимогу вкладника або здійснення платежів за розпорядженням власника рахунку);

– вклади (депозити) строкові (грошові кошти або банківські метали, розміщені вкладниками в банку на визначений договором строк) [10].

В Інструкції з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України за строком використання розрізняють:

- довгостроковий вклад (депозит) – розміщені або залучені кошти на строк більше ніж один рік;

- короткостроковий вклад (депозит) – розміщені або залучені кошти на строк, що не перевищує один рік [5].

У Плані рахунків бухгалтерського обліку банків України розрізняють за строком використання, крім строкових вкладів (депозитів) та вкладів (депозитів) на вимогу, депозити овернайт [9].

У Положенні про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами виділяють депозити за способом юридичного оформлення зобов'язань [10].

У п. 1.4. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами зазначається, що залучення банком вкладів (депозитів) юридичних і фізичних осіб підтверджується: договором банківського рахунку; договором банківського вкладу з видачею ощадної книжки; договором банківського вкладу з видачею ощадного (депозитного) сертифіката; договором банківського вкладу з видачею іншого документа, що підтверджує внесення грошової суми або банківських металів і відповідає вимогам, установленим законом, іншими нормативно-правовими актами у сфері банківської діяльності (банківськими правилами) та звичаями ділового обороту [10]. Також у цьому Положенні розрізняють види вкладів (депозитів) за видами валютних цінностей, внесених на депозит: депозити в національній валюті; депозити в іноземній валюті; депозити в банківських металах [10].

Проаналізувавши підходи до класифікацій вкладів (депозитів) в чинній нормативно-правовій базі та в літературних джерелах, пропонуємо їх узагальнену класифікацію за такими ознаками: за ознакою резидентності (вклади (депозити) резидентів; вклади (депозити) нерезидентів); за категоріями вкладників (депозити банків; депозити небанківських фінансових установ; депозити суб'єктів господарювання; депозити фізичних осіб; депозити бюджетних установ); за строками використання коштів ((овернайт (строком на один робочий день); короткострокові (до одного року) та довгострокові (більше одного року)); за видами валютних цінностей, внесених на депозит (депозити в національній валюті; депозити в іноземній валюті; депозити в банківських металах); за формою грошового обігу (депозити, що внесені готівкою та безготівкові депозити); за економічною сутністю (депозити залучені та депозити розміщені); за способом юридичного оформлення зобов'язань (депозити, що оформляються договором банківського рахунку; депозити, що оформляються договором банківського вкладу з видачею ощадної книжки; депозити, що оформляються договором банківського вкладу з видачею ощадного (депозитного) сертифіката; депозити, що оформляються договором банківського вкладу з видачею іншого документа, що підтверджує внесення грошової суми або банківських металів і відповідає вимогам, установленим законом, іншими нормативно-правовими актами у сфері банківської діяльності).

Результати дослідження свідчать, що незважаючи на численні публікації, на сьогодні так і створено єдиного підходу до класифікаційних ознак депозитів. Розширення та поглиблення класифікації депозитів необхідно виконувати для того, щоб привести до однозначного трактування понять, повнішого і глибшого вивчення теорії та практики операцій з депозитами.

Список використаних джерел

1. Банківська система: навч. посібник / Л. І. Катан та ін.; за ред. І. М. Мазур. Дніпро: Пороги, 2017. 444 с.
2. Бобиль В. В., Корніленко М. С. Депозитні операції комерційних банків України, їхня організація та депозитна політика // Проблеми економіки транспорту: зб. наук. праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. 2015. Вип. 9. С. 50–54.
3. Варцаба В. І., Машіко К. С. Облік у банках (у таблицях і схемах): навч. посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2016. 184 с.
4. Діденко І. В. Методичні засади оцінювання і прогнозування кон'юнктури депозитного ринку України: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». Суми, 2017. 281 с.
5. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України від 21.02.2018 р. № 14 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014500-18>
6. Кузнецова С. А., Болгар Т. М., Пестовська З. С. Банківська система: навч. посібник / за ред. С. А. Кузнецової. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 400 с.
7. Лачкова В. М., Лачкова Л. І., Шевчук І. Л. Фінансовий менеджмент у банку: навч. посібник. Харків: Видавець Іванченко І. С., 2017. 180 с.
8. Литвин Н. Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ): підручник. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 676 с.
9. План рахунків бухгалтерського обліку банків України від 11.09.2017 р. № 89 (зі змінами). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-17>
10. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами від 03.12.2003 р. № 516 (зі змінами). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03>
11. Прасолова С. П., Вовченко О. С. Банківські операції: навч. посібник та практикум. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 568 с.
12. Прокопенко О. О., Ільчук В. П. Еволюція становлення та розвитку депозитних операцій // Фінансові ресурси: проблеми формування та використання. Вісник Чернігівського державного технологічного університету. 2013. № 4 (70). С. 412–420.
13. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (зі змінами). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.